

Nr 137.

Ankom till riksdagens kansli den 29 maj 1934 kl. 12 m.

Memorial i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 119, gjorda framställning angående arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I den till riksdagen avlätna, den 3 januari 1934 dagtecknade propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1934/1935 hade Kungl. Maj:t (punkt 119, sid. 142—146 i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,231,400 kronor.

I samband härmed hade statsutskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Olof Olsson m. fl.* väckt motion (I: 91), vari hemstälts, att riksdagen måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den av riksdagen påkallade utredningen rörande omläggning av skolarbetets inre organisation och de därmed förbundna ekonomiska kostnaderna måtte snarast möjligt föreläggas riksdagen, dels i avbidan på sagda utredning besluta att minska det under punkten 119 av åttonde huvudtiteln äskade extra anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 med 51,000 kronor, dels ock uttala, att gymnasiets organisation i vad det gäller det fasta främmande levande språket samt reallinjens bildningsmål, skall anordnas i enlighet med de av riksdagen godkända grunderna, dock med den jämkning i förstnämnda avseende — till förmån för franska språket — som i motionen angivits;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *A. Thelin* och *G. Bagge* (I: 92) och den andra inom andra kammaren av herrar *C. Lindskog* och *J. Sefve* (II: 194), i vilka motioner hemstälts, att riksdagen måtte vid beviljandet av anslag till extralärare vid de allmänna läro-

verken för budgetåret 1934/1935 hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsammast vidtager åtgärder, lämpade att i möjligaste mån undanröja de missförhållanden, som utformningen av 1933 års läroverksstadga i vissa i motionen berörda avseenden medfört;

dels ock en inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Norrköping väckt motion (II: 219), vari hemställts, att riksdagen måtte vid anslaget till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 knyta det villkoret, dels att i latingymnasiets två högsta ringar engelska må kunna väljas som fast ämne i stället för franska, om minst fem lärjungar därtill anmäla sig, dels att till realgymnasiets sex ämneskombinationer fogas en sjunde, omfattande ämnena tyska, fysik och kemi.

I sitt utlåtande nr 103 hade statsutskottet under punkten 1:o) i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och nyssnämnda motioner anfört och hemställt följande:

»Utskottet har ansett sig böra i här förevarande punkt i ett sammanhang till behandling upptaga dels de motionsvis framförda yrkandena om ändringar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner, dels frågan om anslag till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken, vilken sistnämnda fråga i vissa av de väckta motionerna anknutits till ändringsyrkandena rörande läroverksstadgan.

Utskottet upptager till en början förslagen om förändringar i 1933 års läroverksstadga m. m.

Enligt 1927 års riksdagsbeslut skulle, såsom i motionen II: 219 erinrats, på gymnasiets differentierade stadium *ett* modernt språk vara obligatoriskt, s. k. fast ämne. Enligt 1928 års läroverksstadga hade lärjungarna möjlighet att fritt välja vilket som helst av de tre moderna språken såsom fast språk. I denna ordning gjorde 1933 års läroverksstadga den förändringen, att valfriheten upphävdes och ett av språken gjordes till fast språk: på latinlinjen franskan, på reallinjen engelskan. I motionerna hava framhållits svårigheter av olika slag, vilka anses hava blivit en följd av bestämmelsen att franskan skall vara fast språk å latinlinjen. Utskottet har visserligen funnit ett stärkande av franskans ställning vid läroverken motiverat, men å andra sidan har utskottet av de framlagda utredningarna funnit sig övertygat om att vissa olägenheter uppkommit på grund av berörda bestämmelse i 1933 års läroverksstadga. Utskottet har med hänsyn härtill funnit skäl att till omprövning upptaga frågan om det fasta språket på gymnasiets differentierade stadium.

I motionen I: 91 har föreslagits, att engelska skulle intaga ställningen som obligatoriskt språk å gymnasiets båda linjer med samma timtal men att de lärjungar, som så önskade, skulle erhålla frihet att i stället läsa franska, varvid lämpligen minimikravet på anslutning kunde sättas till fem vid ett läroverk. I motionen II: 219 har däremot föreslagits, att i latin-

gymnasiets två högsta ringar engelska skulle kunna väljas som fast ämne i stället för franska, om minst fem lärjungar därtill anmälde sig.

Utskottet har funnit det i motionen II: 219 framförda förslaget innebära ett lämpligt uppslag till lösning av denna fråga. Vid bifall till vad i berörda motion i denna del yrkats sker ingen förändring i den ställning som fast språk å latinlinjen, som franskan erhållit genom 1933 års läroverksstadga. Däremot öppnas jämväl för latingymnasiets elever tillfällen till ett fördjupat studium av engelska språket i den mån de för sin framtida levnadsbana finna sådant ändamålsenligt.

Emellertid finner utskottet skäligt, att motsvarande valfrihet beträffande det fasta språket i gymnasiet två högsta ringar, som sålunda föreslagits skola under viss förutsättning tillkomma latingymnasiets elever, jämväl tillförsäkras realgymnasiets elever på så sätt, att det medgives, att i realgymnasiets två högsta ringar franska skall kunna väljas som fast språk i stället för engelska, om minst fem lärjungar därtill anmäla sig.

I anslutning till vad sålunda anförts finner sig utskottet böra tillstyrka, att riksdagen må i anledning av motionerna I: 91 och II: 219, i vad dessa motioner avse det fasta språket å latinlinjen, hos Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana jämkningar i gällande läroverksstadga, att dels i latingymnasiets två högsta ringar engelska språket må kunna väljas som fast ämne i stället för franska språket, dels ock i realgymnasiets två högsta ringar franska språket må kunna väljas som fast ämne i stället för engelska språket, allt under förutsättning att i varje fall minst fem lärjungar därtill anmäla sig.

I fråga om matematikundervisningen å realgymnasiet hava i motionerna I: 91 samt I: 92 och II: 194 framförts vissa anmärkningar. Det har sålunda framhållits, att genom den år 1933 vidtagna beskäringen av nämnda undervisning en lucka uppstått mellan realgymnasiets och vissa fackhögskolors, speciellt tekniska högskolors, undervisning. Då ett icke ringa antal av dem, som avlägga studentexamen å reallinjen, sedan fortsätta just vid tekniska högskolan och andra i motionerna berörda fackhögskolor, måste de på grund av nyssberörda förhållanden uppkommande svårigheterna bliva kännbara. Härigenom nödgas antingen dessa studerande att före inträdet i en fackhögskola av nu förevarande slag underkasta sig en kostsam och tidsödande komplettering eller vederbörande högskola att utöka sin matematikundervisning med de partier, vilka tidigare ingått i studentkursen, något som — fränsett de härmed förenade kostnaderna — måste medföra en viss förlängning av studietiden.

Utskottet har funnit vad sålunda motionsvis anförts, vilket jämväl under ärendets handläggning i utskottet ytterligare bekräftats, beaktansvärt och finner det med hänsyn härtill vara önskvärt att matematikundervisningen på realgymnasiet så ordnas, att berörda lucka mellan realgymnasiets och vissa fackhögskolors undervisning utfylles. Utskottet tillstyrker därför, att riksdagen

må hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, efter vederbörlig utredning, vidtaga sådana ändringar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner med avseende å matematikundervisningen å realgymnasiet, som kunna befinnas erforderliga och lämpliga för vinnande av berörda syfte.

I de i här förevarande sammanhang av utskottet behandlade motionerna hava vidare upptagits vissa andra, under förarbetena för 1933 års läroverksstadga icke närmare berörda ändringar i 1928 års läroverksstadga, främst biologiens ställning samt tillvalsgrupperna å realgymnasiet.

Utskottet har icke funnit skäl föreligga för riksdagen att ingå på någon närmare prövning av dessa detaljfrågor. Vid den omprövning av hithörande frågor, som torde komma att ske med anledning av vad utskottet nyss förordat rörande matematikundervisningen å realgymnasiet, torde det lämpligen böra bli föremål för överbäggande huruvida och i vad mån olägenheter i övrigt kunna föreligga, varefter de åtgärder torde böra vidtagas, som med anledning härav kunna visa sig erforderliga.

Härefter vill utskottet övergå till frågan om det belopp, med vilket anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken må böra uppföras för budgetåret 1934/1935.

Kungl. Maj:ts förslag, som slutar å ett belopp av 1,231,400 kronor eller 102,400 kronor mera än innevarande budgetår, innebär i tre hänseenden ändringar i de beräkningsgrunder, som legat till grund för bestämmandet av det för innevarande budgetår utgående anslaget. Till en början har förberedande av möjlighet av viss uppdelning vid undervisning å begynnelsestadiet i modersmålet och de främmande levande språken av klassavdelningar, vilkas lärjungantal överstiger 30, beräknats föreligga ett behov av omkring 450 lärartimmar, motsvarande tjänstgöring för ungefär 17 extralärare, vilket enligt vedertagna grunder antagits skola draga en kostnad av 51,000 kronor. Vidare har förberedande av möjlighet att upprätta nya parallellavdelningar i de fall, där eljest ett större antal kompetenta inträdessökande förväntas bli avvisade från första klassen av realskolan eller första ringen av gymnasiet, beräknats medel för omkring 25 nya parallellavdelningar, 80,000 kronor. Vid framläggandet av detta förslag har departementschefen jämväl framhållit den rådande arbetslösheten bland extralärarna. Slutligen har departementschefen med hänsyn till erfarenheterna från innevarande läsår ansett sig böra räkna med en säkerhetsmarginal av 10 extralärarbefattningar mot 5 för innevarande budgetår.

Vad först beträffar frågan om uppdelning av klass i mindre avdelningar vid undervisning å begynnelsestadiet i modersmålet och de främmande levande språken har i motionen I: 91 yrkats avslag härå i avbidan på framläggande för riksdagen av den av 1927 års riksdag påkallade utredningen rörande omläggning av skolarbetets inre organisation och de därmed för-

enade kostnaderna. Med hänsyn härtill har anslaget föreslagits skola minskas med det för detta ändamål beräknade beloppet av 51,000 kronor.

De av 1927 års riksdag begärda utredningarna rörande skolarbetets inre gestaltning äro synnerligen omfattande och kunna — särskilt i vad angår den då berörda frågan om minskning av parallellavdelningarnas storlek — medföra betydande ekonomiska konsekvenser. Utskottet utgår från att utredningar i de av 1927 års riksdag i här förevarande sammanhang berörda frågorna komma att — i den mån omständigheterna sådant påkalla och medgiva — föreläggas riksdagen. Det förslag, vartill utskottet nu har att taga ställning, berör däremot endast en detalj av det stora av 1927 års riksdag behandlade frågekomplexet. De ekonomiska konsekvenserna av uppdelningen med den begränsning, den nu föreslagits skola erhålla, kunna — efter den av skolöverstyrelsen verkställda, i statsrådsprotokollet återgivna utredningen — helt överblickas. Med hänsyn till de stora och från alla håll vitsordade fördelar av pedagogisk art, som en uppdelning som den nu ifrågasatta måste medföra, har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna del samt avstyrker alltså motionen I: 91 i vad den avser minskning av anslaget. Utskottet utgår härvid från att uppdelning av klass eller klassavdelning i vidare omfattning än vad nu ifrågasatts icke kommer att ske utan att riksdagen dessförinnan — i den mån en dylik uppdelning är förbunden med ökade kostnader — satts i tillfälle att pröva frågan.

Såsom nyss erinrats, har vidare för upprättande av omkring 25 nya parallellavdelningar för beredande av utrymme för godkända inträdessökande beräknats ett belopp av 80,000 kronor. De skäl, som av departementschefen anförts för viss uppjukning av gällande bestämmelser rörande upprättande av parallellavdelningar, hava synts utskottet hava mycket fog för sig. För att bedöma behovet av nya avdelningar av här förevarande art har utskottet under hand från skolöverstyrelsen inhämtat detaljerade uppgifter rörande godkända inträdessökande lärjungar till första klassen av realskolan eller första ringen av gymnasiet, vilka höstterminen 1933 måst avvisas på grund av platsbrist. De sålunda erhållna uppgifterna giva vid handen, att vid vissa skolor antalet dylika avvisade inskränker sig till några få. Utskottet har emellertid ansett sig böra utgå från att parallellavdelning av här förevarande slag ej må upprättas, därest icke minst 10 godkända inträdessökande eljest kunna förväntas bli avvisade och icke kunna vinna inträde i annat statligt läroverk, respektive kommunal mellanskola å samma ort. Från denna utgångspunkt har utskottet efter sin granskning av berörda uppgifter funnit sig kunna föreslå en nedsättning av de beräknade nya parallellavdelningarna till högst 10. Såsom departementschefen föreslagit, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att på framställning av skolöverstyrelsen inom det sålunda angivna antalet medgiva upprättande av nya parallellavdelningar, där eljest ett större antal inträdessökande skulle bli avvisade från berörda klasser, respektive ringar. Kostnaderna för de av utskottet sålunda tillstyrkta 10

parallellavdelningarna kunna efter sedvanliga grunder beräknas till 30,000 kronor, vilket innebär en anslagsminskning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 50,000 kronor.

Förslaget om beräkning av en reserv av 10 extralärartjänster har utskottet ansett sig böra tillstyrka.

Då Kungl. Maj:ts förslag i övrigt icke givit utskottet anledning till erinran, skulle anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 behöva upptagas med ett belopp av (1,231,400 — 50,000) 1,181,400 kronor.

Vad i motionen II: 219 yrkats därom, att vid beviljandet av här förevarande anslag skulle knytas vissa villkor rörande undervisningens anordnande, kan utskottet med den ställning, utskottet i det föregående intagit till vissa i samband med 1933 års läroverksstadga gjorda yrkanden, icke biträda.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag ej mindre å herr Olof Olssons ovanberörda motion (I: 91), i vad densamma avser minskning av här förevarande anslag, än även å herr Andersons i Norrköping ovannämnda motion (II: 219), i vad densamma avser knytande av vissa villkor vid här ifrågavarande anslag, till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,181,400 kronor;

b) att riksdagen må, i anledning av herr Olof Olssons och herr Andersons i Norrköping ovannämnda motioner (I: 91 och II: 219), i vad dessa motioner avse det fasta språket å latinlinjen, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana jämkningar i gällande läroverksstadga, att dels i latingymnasiets två högsta ringar engelska språket må kunna väljas som fast ämne i stället för franska språket, dels ock i realgymnasiets två högsta ringar franska språket må kunna väljas som fast ämne i stället för engelska språket, allt under förutsättning att i varje fall minst fem lärjungar därtill anmäla sig;

c) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, efter vederbörlig utredning, vidtaga sådana jämkningar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner med avseende å matematikundervisningen å realgymnasiet, som kunna befinnas erforderliga med hänsyn till vad utskottet i det föregående anförts;

d) att herr Olof Olssons, herrar Thelins och Bagges ävensom herrar Lindskogs och Sefves samt herr Andersons i Norrköping ovannämnda motioner (I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219) — i den mån de icke innefattas i vad utskottet i det föregående hemställt — må anses besvarade med vad utskottet i det föregående anförts.»

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *Lindblad m. fl.* förklarat sig anse, att utskottets utlåtande och förslag under nu förevarande punkt bort hava följande lydelse:

»Utskottet har — — — — rörande läroverksstadgan.

Utskottet upptager — — — — läroverksstadga m. m.

Utskottet vill ingalunda bestrida, att åtskilliga av de anmärkningar och farhågor beträffande den nya stadgans verkningar, som i motionerna kommit till uttryck, kunna befinnas motiverade. Tillräckligt erfarenhetsunderlag för ett slutligt omdöme härutinnan föreligger ännu icke. Utskottet förväntar emellertid, att verkningarna av den nya stadgan från början noggrant observeras och att, i den mån erfarenheten bekräftar behovet av ändringar i av motionärerna berörda eller andra avseenden, eller där sådant behov redan uppenbart framträtt, Kungl. Maj:t vidtager nödiga jämkningar i stadgan.

Därvid synes i första hand och snarast möjligt spörsmålet om det fasta språket på gymnasiets differentierade stadium böra tagas under övertvägande.

I motionen I:91 — — — — anmälde sig.

Utskottet har funnit det i motionen II:219 framförda förslaget innebära ett lämpligt uppslag till lösning av denna fråga. Vid anslutning till vad i berörda motion i denna del yrkats skulle ingen förändring ske i den ställning som fast språk å latinlinjen, som franskan erhållit genom 1933 års läroverksstadga. Däremot skulle jämväl för latingymnasiets elever öppnas tillfällen till ett fördjupat studium av engelska språket i den mån de för sin framtida levnadsbana finna sådant ändamålsenligt.

Emellertid finner utskottet skäligt, att motsvarande valfrihet beträffande det fasta språket i gymnasiets två högsta ringar, som sålunda föreslagits skola under viss förutsättning tillkomma latingymnasiets elever, jämväl tillförsäkras realgymnasiets elever på så sätt, att det medgives, att i realgymnasiets två högsta ringar franska skall under motsvarande förutsättning kunna väljas som fast språk i stället för engelska.

I fråga om matematikundervisningen å realgymnasiet hava i motionerna I:91 samt I:92 och II:194 framförts vissa anmärkningar. Det har sålunda framhållits, att genom den år 1933 vidtagna beskärningen av nämnda undervisning en lucka uppstått mellan realgymnasiets och vissa fackhögskolors, speciellt tekniska högskolans, undervisning. I de i här förevarande sammanhang av utskottet behandlade motionerna hava vidare upptagits vissa andra under förarbetena för 1933 års läroverksstadga icke närmare berörda ändringar i 1928 års läroverksstadga, främst biologiens ställning samt tillvalsgrupperna å realgymnasiet.

Utskottet har icke funnit skäl föreligga för riksdagen att ingå på någon närmare prövning av dessa frågor. Vid det övertvägande, som utskottet i det föregående förutsatt skall komma till stånd, torde alla dessa spörsmål bli föremål för prövning. Utskottet vill dock i detta sammanhang särskilt framhålla önskvärdheten av att matematikundervisningen så ordnas, att be-

rörda lucka mellan realgymnasiets och vissa fackhögskolors undervisning utfylles.

Med vad sålunda anförts torde motionerna I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219 i nu förevarande delar få anses besvarade.

Härefter vill — — — — budgetåret 1934/1935.

Kungl. Maj:ts — — — — innevarande budgetår.

Vad först — — — — 51,000 kronor.

De av — — — — pröva frågan.

Såsom nyss — — — — 50,000 kronor.

Förslaget om — — — — böra tillstyrka.

Då Kungl. — — — — 1,181,400 kronor.

Vad i — — — — icke biträda.

I anslutning — — — — hemställer utskottet,

a) att riksdagen — — — — 1,181,400 kronor;

b) att herr Olof Olssons, herrar Thelins och Bagges ävensom herrar Lindskogs och Sefves samt herr Andersons i Norrköping ovannämnda motioner (I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219) må — motionerna I: 91 och II: 219 i den mån de icke innefattas i vad utskottet under a) hemställt — anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit vad utskottet hemställt, under det andra kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Kamrarna hava sålunda fattat samstämmade beslut i fråga om anslaget till arvoden till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken. Beträffande de i ämnet väckta motionerna, i vad dessa avse ändringar i 1933 års läroverksstadga, hava kamrarna däremot stannat i skiljaktiga beslut såväl beträffande vissa delar av motiveringen som i fråga om utskottets hemställan. I anledning av de olika meningar, som sålunda framkommit, finner sig utskottet böra hemställa,

att första kammaren må, med frånträdande av sitt i förevarande fråga tidigare fattade beslut, biträda andra kammarens beslut i vad detsamma avser såväl utskottets yttrande som dess hemställan.

Stockholm den 29 maj 1934.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hamrin, Lindblad, Bergqvist, Svensson* i Kompersmålå, *Nilsson* i Malmö, *Nilsson* i Gränebo, *Borell, Oscar Olsson, Nylander, Pauli, Jonsson* i Lycksele och *Sandén*, samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Holmgren, Jansson, Strindlund, Persson* i Fritorp, *Andersson* i Höör, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Holmdahl, Högström, Weijne* och *Danielsson*.

Reservationer:

1) av herrar *Lindblad, Pauli, Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Andersson* i Höör och *Högström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Kamrarna hava — — — utskottets hemställan. Då de skiljaktiga meningar, vari kamrarna sålunda stannat, icke synas kunna sammanjämkas och gemensam votering icke kan äga rum, har frågan i denna del för denna riksdag förfallit, vilket utskottet härmed skolat för riksdagen anmäla.»;

2) av herr *Strindlund*.
